

UMBERTO ECO

ROŽĪS
VARDAS

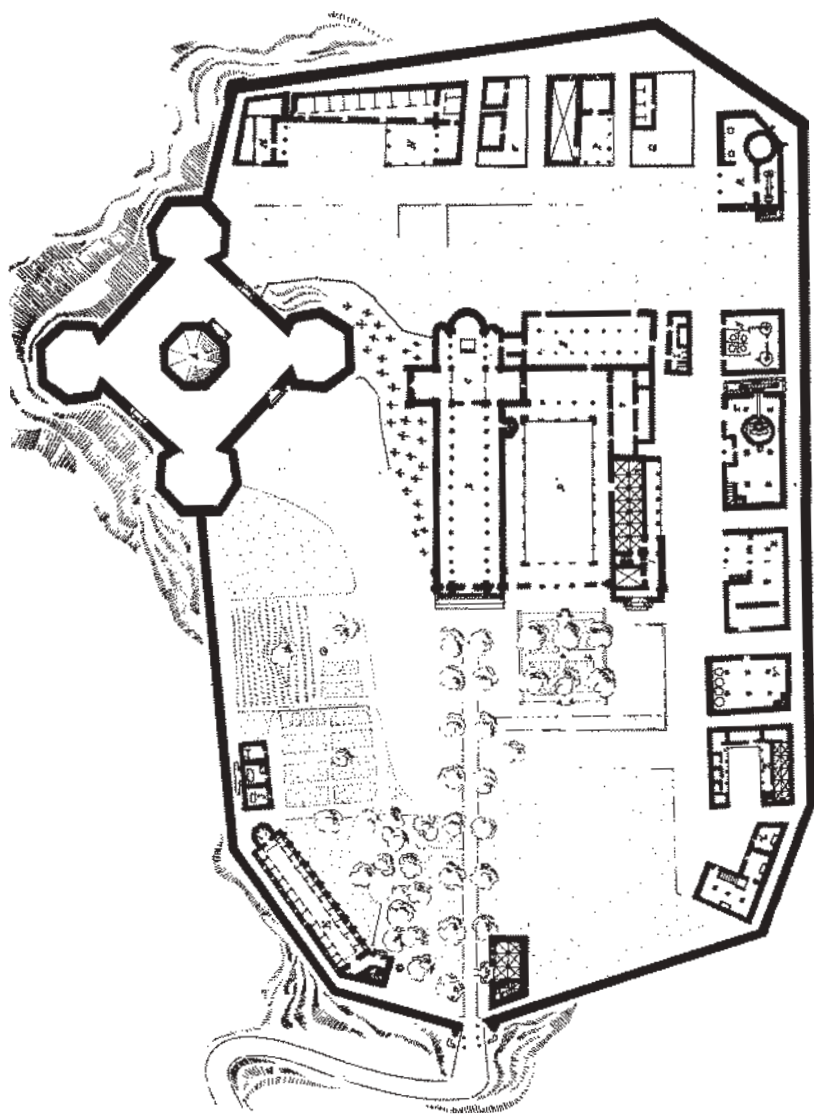
Umberto Eco

ROŽĖS
VARDAS

Romanas

Iš italų kalbos vertė
Inga Tuliševskaitė

VILNIUS 2012

VIENUOLYNAS

K	Ligoninė	F	Dortuaras
J	Maudykla	H	Kapitulos salė
A	Buveinė	M	Tvartai
B	Bažnyčia	N	Arklidės
D	Klostras	R	Kalvė

Be abejo, rankraštis

Tūkstantis devyni šimtai šešiasdešimt aštuntų metų rugpjūčio šešioliktąją į rankas man pateko kažkokio abato Valė knyga Le manuscript de Dom Adson de Melk, traduit en français d'après l'édition de Dom J. Mabillon (Aux Presses de l'Abbaye de la Source, Paris, 1842)¹. Ši knyga, sprendžiant iš negausių istorinių nuorodų, buvo lyg ir tikslus nuorašas XIV amžiaus rankraščio, kurį savo ruožtu rado Melko vienuolyne didysis septynioliktojo amžiaus eruditas, daug nusipelnęs benediktinų ordino istorijai. Manasis atradimas (taigi jau trečias iš eilės) neleido man nuobodžiauti Prahoje, kur viešėjau laukdamas širdžiai brangaus asmens. Po šešių dienų tarybinė kariuomenė įžengė į tą nelaimingą miestą. Man pavyko pereiti Austrijos sieną Lince, iš kur nuvykau į Vieną, o ten pagaliau sutikau tą, kurios laukiau, ir kartu leidomės Dunojaus aukštupio link.

Sujaudintas skaičiau kraupią Adso iš Melko istoriją, kuri taip sužavėjo mane, jog kone vienu atsikvėpimu išverčiau ją, prirašydamas keletą didelių Papeterie Joseph Gibert firmos sąsiuvinių, kuriuose taip malonu rašyti minkšta plunksna. Tuo tarpu pasiekėme Melko apylinkes, kur ir dabar stačiame krante, ties upės vingiu, stūkso gražusis Stiftas, praėjusiais amžiais ne kartą perstatinėtas. Kaip mielasis skaitytojas, matyt, jau suprato, vienuolyno bibliotekoje neradau nė pėdsako Adso rankraščio.

Dar prieš atvykstant į Zalcburgą, tą nelemtą naktį viešbutyje Mondzé pakrantėje, mano kelionės draugija netikėtai iširo, ir ta, su kuria keliauvau, išnyko, kartu dingo ir abato Valė knyga, bet nebuvo tai pikta valia, o

¹ „Le manuscript...“ – Tėvo Adso iš Melko rankraštis, išverstas į prancūzų kalbą remiantis tėvo Ž. Mabijono leidiniu (La Surs vienuolyno spaustuvė, Paryžius, 1842). (Visi paaikškinimai, kur nėra nuorodos *Aut. past.*, vertėjos.)

tik mūsų padriko ir skuboto išsiskyrimo pasekmė. Taip aš likau su keliais prirašytais sąsiuviniais rankoje ir begaline tuštuma širdy.

Po keleto mėnesių, atvykęs į Paryžių, nutariau tęsti savo ieškojimus. Iš prancūziškoje knygoje užtikų pastabų man liko stebėtinai tiksli šaltinio nuoroda:

Vetera analecta, sive collectio veterum aliquot operum & opusculorum omnis generis, carminum, epistolarum, diplomaton, epitaphiorum, &, cum itinere germanico, adnotationibus aliquot disquisitionibus R. P. D. Joannis Mabillon, Presbyteri ac Monachi Ord. Sancti Benedicti e Congregatione S. Mauri. – Nova Editio cui accessere Mabilonii vita & aliquot opuscula, scilicet Dissertatio de Pane Eucharistico, Azymo et Fermentato, ad Eminen-tiss. Cardinalem Bona. Subjungitur opusculum Eldefonsi Hispaniensis Episcopi de eodem argumento Et Eusebii Romani ad Theophilum Gallum episto-la, De cultu sanctorum ignotorum, Parisiis, apud Levesque, ad Pontem S. Michaelis, MDCCXXI, cum privilegio Regis¹.

Netrukus San Ženevjevos bibliotekoje radau Vetera analecta, bet, di-džiai mano nuostabai, šis leidinys skyrėsi dviem dalykais: pirma, leidė-jas buvo Montalant, ad Ripam P. P. Augustinianorum (prope Pontem S. Michaelis), o antra, jis buvo dvejis metais vėlesnis. Nereikia nė sakyti, kad šiose analecta neaptikau jokio rankraščio, rašyto Adso ar Adsono iš Melko, ir kad buvo tai, kaip kiekvienas gali lengvai įsitikinti, trumpų ir vidutiniškai ilgų tekstų rinkinys, tuo tarpu Valė istorija tęsėsi per kelis šimtus puslapių. Tuomet kreipiausi į žymius medievistus ir visų pirma į man brangų ir neužmirštamą Etjeną Žilsoną, tačiau paaiškėjo, jog vie-nintelės Vetera analecta yra tos, kurias radau San Ženevjevoje. Kelionė į Abė de la Surs vienuolyną, stūksantį Pasi priemiestyje, ir pokalbis su

¹ Vetera analecta... – Senieji fragmentai arba nedidelis rinkinys įvairios rūšies kūrinių bei kūrinių, dainų, laiškų, raštų, epitafijų, kartu su kelionės per Vokietiją aprašymu, paruoš-tas ir papildytas pastabomis R. P. D. Jono Mabijono, Šv. Benedikto ordino ir šv. Mauro bendruomenės presbiterio ir vienuolio. – Naujas leidimas, į kurį įėjo Mabijono gyvenimas ir keletas kūrinių, tokių kaip Samprotavimai apie Eucharistinę Duoną, Prėską ir Raugin-tą, jo Eminencijai kardinolui Bonai. Jis papildytas Ildelfonso Ispano, vyskupo, darbu apie tą patį dalyką ir Euzebijaus Romiečio laiškų Teofilui Galui Apie Nežinomųjų šventųjų kultą, Paryžius, Levio spaustuvė, prie Šv. Mykolo tilto, 1721, su karališkąja privilegija.

savo draugu tėvu Arnū Lanstedu įtikino mane, kad ir joks abatas Valė nėra spausdinęs jokių knygų vienuolyno spaustuvais (kurių, beje, ten nė nebuvo). Žinomas prancūzų mokslo vyrų aplaidumas teikiant bibliografines nuorodas, tačiau šis atvejis pranoko visas racionalaus pesimizmo ribas. Pradėjau įtarti, kad man bus patekusi klastotė. Nebeturėjau nė Valė knygos (o nediršau prašyti jos tą, kuri iš manęs ją buvo pagrobusi). Liko tik mano užrašai, kuriais taip pat pradėjau abejoti.

Pasitaiko tokių stebuklingų begalinio fizinio nuovargio ir intensyvios proto veiklos akimirku, kurios pagimdo praicyje matytų asmenų regėjimus („en me retraçant ces détails, j'en suis q me demander s'ils sont réels, ou bien si je les ai rrvés“)¹. Kaip vėliau perskaičiau puikioje abato Bukó knygelėje, esti ir dar neparašytų knygų regėjimų.

Jei ne vienas vėlesnis įvykis, ir po šiai dienai klausčiau save, kokia gi Adso iš Melko istorijos kilmė, tačiau 1970 metais Buenos Airėse, smalsaudamas mažyčio senų knygų knygynėlio Korientėje, netoli garsiosios Patio del Tango, lentynose užtikau ispanišką Milo Temesvaro knygelės Apie pavyzdžius šachmatų žaidime vertimą. Jau turėjau progą cituoti ją (iš antrų lūpų) savo knygoje Apokaliptikai integruotieji, kalbėdamas apie vėlesnį jo darbą Apokalipsės pardavėjai. Tame dabar jau neprieinamo gruziniško originalo (Tbilisis, 1934) vertime, didžiai savo nuostabai, radau ilgų Adso rankraščio citatų, tik šį kartą šaltinis buvo ne Valė ir ne Mabijonas, o tėvas Anastazijus Kircheris (tačiau kuri jo knyga?). Vienas mokslo vyras, kurio vardo čia, manau, neverta minėti, vėliau tikino mane (cituodamas knygas iš atminties), jog garsusis jėzuitas niekad nėra kalbėjęs apie joki Adsą iš Melko. Bet Temesvaro knyga gulėjo man prieš akis, o joje aprašyti epizodai visiškai sutapo su Valė išversto rankraščio epizodais (ypač neleido abejoti labirinto aprašymas). Kad ir ką būtų vėliau apie tai rašęs Benjaminas Plačidas², abatas Valė tikrai gyveno, kaip tikrai gyveno ir Adsas iš Melko.

Manau, kad Adso prisiminimai teisingai atspindi jo aprašomus įvykius, nors juos ir gaubia daugelio paslapčių šydas, pradedant pačiu autoriumi,

¹ „en me retraçant...“ – prisimindamas tas smulkmenas, klausiu savęs, ar jos yra tikros, o gal aš jas sapnavau.

² La Repubblica. – 1977 rugsėjo 22. (Aut. past.)

o baigiant vienuolyno vieta, Adso rūpestingai nutylima, todėl galima tik spėti, jog tai – kažkur tarp Pompozos ir Konko vienuolynų, matyt, ties Apeninų kalnagūbriu, tarp Pjemonto, Ligūrijos ir Prancūzijos (kitaip tariant, tarp Leričio ir Turbijos). O dėl laiko, kada vyko aprašytieji įvykiai, galiu pasakyti – tai buvo 1327 metų lapkričio pabaiga, tačiau nežinia, kada parašyta pati knyga. Bet turėdami omeny, kad dvidešimt septintaisiais Adsas tebuvo novicijus, o rašydamas jau artėjo prie mirties slenksčio, galime spėti, jog rankraštis baigtas paskutiniame keturioliktojo amžiaus dešimtmetyje ar dvidešimtmetyje.

Gerai pasvarsčius, nedaug turėjau svarių sumetimų spausdinti šį miglotos neogotiškos prancūziškos lotyniško kūrinio, kurį vokietis vienuolis parašė lotyniškai keturioliktojo amžiaus pabaigoje, versijos septynioliktojo amžiaus atspaudu itališkąjį vertimą.

Pirmiausia, kokį stilių reikėtų pasirinkti? Pagundą sekti to meto itališkais pavyzdžiais atmečiau kaip visai nepagrįstą: ne vien todėl, kad Adsas rašė lotyniškai, bet ir dėl to, jog, kaip paaiškėjo iš teksto, jo kultūra (ar vienuolyno kultūra, neabejotinai jį veikusi) buvo daug senesnė, susiklosčiusi iš šimtmečiais kaupto pažinimo ir stilistinių įpročių, susijusi su anks tyvųjų viduramžių lotynų kalbos tradicija. Adsas galvojo ir rašė kaip vienuolis, neajautrus plintančiai liaudies šnekai, prisirišęs prie bibliotekoje, apie kurią rašo, skaitytų knygų, suformuotas patristinių ir scholastinių raštų, o jo istorija (atmetus minimas XIV amžiaus realijas, kurias, beje, jis pateikia su tūkstančiu išlygų ir visada iš nuogirdų) galėjo būti parašyta, kaip rodo kalba ir mokslinės citatos, ir XII ar XIII amžiuje.

Kita vertus, nėra abejonių, kad, versdamas į savo neogotišką prancūzų kalbą Adso lotynišką tekstą, Valė nebuvo itin tikslus, ir ne vien stiliaus požiūriu. Sakykim, knygos veikėjai, kalbėdami apie gydomąsias augalų savybes, neabejotinai turi galvoje tą Albertui Didžiajam priskiriamą paslapčių knygą, kuri ilgainiui nemažai taisyta. Adsas, be abejo, ją gerai išstudijavęs, bet taip pat akivaizdu, jog jo cituojamos ištraukos primena Paracelso formuluotes arba, neginčijamai, Tiudorų¹ laikų intarpus. O kaip sužinojau vėliau, Valė perrašant (?) Adso rankraštį, Paryžiuje buvo papli-

¹ *Liber aggregationis seu liber secretorum Alberti Magni, Londinium, juxta pontem qui vulgariter dicitur Flete brigge, MccccLxxv. (Aut. past.)*

„...kai siela pakerėta, didžiausia dorybė yra mylėti tai, ką matai (tiesa?), didžiausia laimė – turėti tai, ką turi, tada gyvenimo palaimą geriamo iš šaltinio (kur tai skaičiau?), pajuntame skonį tikro gyvenimo, skirto mums amžinybėje...“

„Rožės vardas“ (1980) – pirmasis italų mokslininko semiotiko, meno teoretiko Umberto Eco romanas, kurio šlovės ir populiarumo nepranoko nė vienas kitas jo kūrinys. „Pritrenkianti, komiška, originali knyga“; „Rožės vardas įrodė, kad kartais ir tikras literatūros kūrinys gali tapti bestseleriu, kad kokybė ir komercinė sėkmė nebūtinai turi eiti skyrium“, – rašė kritikai pasirodžius vienam iš daugelio pakartotinių „Rožės vardo“ leidimų Italijoje.

Romano veiksmas vyksta 1327 metais Šiaurės Italijos kalnuose stūksančiame vienuolyne. Prisdengęs detektyvine fabula, U. Eco įtraukia skaitytoją į filosofines diskusijas, teologinius debatus, į sudėtingą XIV amžiaus gyvenimą su realiais ir išgalvotais veikėjais. Šios knygos skaitymo būdų yra tiek pat kiek skaitytojų; ją galėtume vadinti moderniu „atsakymynu“ į viduramžių klausimus. U. Eco čia panašus į raganių, ilgu aristoteliškosios tradicijos samčiu maišantį viduramžius savo postmodernistiniame katile, o skaitytojai kviečiami žavėtis, stebėtis, linksmintis ir šurpti vienu metu.

ISBN 9986-16-201-7

9 1789986 162018

TYTO ALBA

